

GENEL LİSE VE FEN LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN ORTAÖĞRETİMDE FIRSAT VE İMKÂN EŞİTLİĞİNE YÖNELİK ALGILARININ İNCELENMESİ*

Mehmet ÖZBAŞ

Yrd. Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, mozbas@erzincan.edu.tr

ÖZET

Genel ortaöğretim kapsamında bulunmalarına rağmen, genel liselerle fen liseleri arasında yaşanan imkân ve fırsat eşitsizliği problemi eğitim sisteminin içinde bulunduğu en önemli problemlerden biridir. Bu araştırmanın amacı genel liselerle fen lisesi öğrencilerinin okullarında yaşadıkları fırsat ve imkân eşitliği uygulamalarına ilişkin algılarını ortaya çıkarmaktır. Araştırma genel ve fen liselerinde yaşanan fırsat ve imkân eşitliği uygulamalarına ilişkin var olan durumun öğrenci algılarına göre saptanmaya çalışıldığı karşılaştırmalı türden betimsel ve yordayıcı bir çalışmadır. Araştırmada kullanılan "Eğitimde Fırsat ve İmkân Eşitliği Ölçeği" araştırmacı tarafından, kamusal eğitim yükümlülüklerine, alanyazına, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Alanı akademisyen değerlendirmeleri ile araştırma çevresi sosyo-ekonomik özelliklerine dayalı olarak çok yönlü ve geniş bir bakış açısıyla hazırlanmıştır. Araştırma 2011-2012 Öğretim Yılı'nda Erzincan İli Merkez İlçeye bağlı genel liselerle fen lisesinde yürütülmüştür. Araştırma ölçeğinin geliştirilmesi sürecinde, kapsam geçerliği durumunun saptanması amacıyla akademisyen değerlendirmelerine başvurulmuştur. Ölçeğin geliştirilmesi bağlamında ayrıca 173 öğrencinin katılımıyla ön uygulamaya gidilmiştir. Ön uygulama sonucu elde edilen veriler üzerinde geçerlik ve güvenilirlik durumunun saptanması amacıyla istatistiksel analizler yapılmıştır. İstatistiksel analizler sonucu ölçeğin çok faktörlü olduğu; faktörlerce açıklanan toplam varyansın ise % 48.807 bulunduğu saptanmıştır. Faktörlere göre Alpha güvenilirlik katsayılarının ise .80 ile .88 arasında değiştiği görülmüştür. Araştırma bulguları fen lisesi öğrencilerinin sosyo-ekonomik özelliklerinin ilköğretimde daha fazla dikkate alındığını göstermekte; bu durum fen lisesi öğrencilerine ortaöğretime geçişte önemli avantajlar sağlamak ve bu öğrenciler avantajlarını fen liselerinde yükseköğretime geçiş yönünde daha çok perçinlemektedirler. Araştırma sonuçlarına göre genel liseler öğrencilerine temel ihtiyaçları doğrultusunda akademik ilerleme imkânları sağlayamamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Ortaöğretim, fırsat ve imkân eşitliği, sosyal adalet, genel lise, fen lisesi.

ANALYSIS OF GENERAL AND SCIENCE HIGH SCHOOL STUDENT PERCEPTIONS RELATED TO OPPORTUNITY AND POSSIBILITY EQUALITY

ABSTRACT

Although both remains in the general secondary education extent, the problem of possibility and opportunity inequality between general high schools and science high schools is one of the most important problems in education system. The aim of this article is to demonstrate the students' perceptions about the opportunity and possibility equality practices existing in general and science high schools. This research is descriptive and predictive study on comparative type in which the current situation related to opportunity and possibility equality in general and science high schools has been tried to be determined according to the perceptions of students. "The Scale of Opportunity and Possibility Equality in Education" is prepared with a multi faceted and wide view taking into account public education responsibilities, literature, the evaluations of academic personnel in Education Administration and Supervision Science Area, and the socio-economic properties of the research environment. The research is conducted in Erzincan Province's Central district's general and science high schools in 2011-2012 Education Year. In the development phase of the research scale, academic staffs' evaluations are taken into consideration for content validity. In addition, a pre-application is performed with the participation of 173 students for the development of the scale. Statistical analyses are performed

on the results of pre-application for validity and reliability. Statistical results showed that the scale is multi-factored; and the total variance described by the factors is 48.807 %. According to the factors, alpha

* Bu makaleye konu olan çalışma, 4-6 Ekim 2012 tarihleri arasında, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nce düzenlenen Kamusal Eğitim Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

reliability coefficients varied between .80 and .88. The findings of the research indicate that science high school students' socio-economic properties are taken into more consideration in primary schools; this situation provides important advantages to science high school students in transition to secondary education and these students rivet their advantages in transition to higher education from science high schools. According to research's results general high schools could not provide academic progress possibilities to their students with respect to their main necessities.

Key words: Secondary education, opportunity and possibility equality, social justice, general high school, science high school.

Giriş

Ortaöğretimde, 'fırsat ve imkân eşitliği ilkesini uygulama ve eğitime dayalı toplumsal statü edindirme', demokratik bir yönetim sisteminin temel sorumluluklarından biridir. Ortaöğrenim sürecinde, okul öncesi ve ilköğretimde olduğu gibi öğrencilerin farklılıklarının dikkate alınması, öğrencilere kendilerini ihtiyaç ve beklentileri yönünde geliştirebilecekleri imkânlar sunulması eğitim yönetiminin etkililik koşuludur. Ortaöğretime ayrılan kaynaklardan, bütün öğrencilerin aynı düzeylerde yararlandırılması, eğitimde fırsat ve imkân eşitliğinin sağlandığı anlamına gelmez. Öğrencilerin hem bireysel hem de ailelerine bağlı sosyo-ekonomik değişkenleri birbirinden farklı olduğu için, eğitim ihtiyaçları da birbirinin aynı değildir (Balci, 2011; MEB, 2009; Önen, 2003; Özbaş, 2011; Özbaş ve Badavan, 2009; Wang, 2004). Bu olgu, ilk aşamada yönetim sistemleri tarafından okullar arasında yapay olarak oluşturulan imkânsal farklılıkların ortadan kaldırılmasını, ikinci aşamada ise öğrenciler arasındaki doğal farklılıkların dikkate alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Problem Durumu

Türkiye'de eğitim sisteminin en önemli sorunlarını sosyal adalet açısından 'eşitsizlik'; yönetsel uygulamalar açısından ise 'yetersizlik' kavramları ile açıklayabiliriz. Öğrencilerin ihtiyaç ve özelliklerine uygun bir eğitim, 'fırsat ve imkân eşitliğinin'; eğitime ayrılan kaynakların etkili ve verimli kullanımı ise 'eğitim yönetiminde yeterliliğin' göstergesi olarak yorumlanabilir. Öğrencilere okullarında, öncelikle onların ihtiyaçlarına uygun eğitim imkânları sunulması gerekir. Bu nedenle eğitime ayrılan kaynaklar, her öğrenciye, ihtiyaçları doğrultusunda; ancak, kimseye ayrıcalık ve üstünlük sağlanmayacak şekilde, sosyal adalet ve eşitlik anlayışı esas alınarak kullanılmak zorundadır. Öğrencilerin ihtiyaçlarının dikkate alınmadığı bir eğitim sisteminde, fırsat ve imkân eşitliğinden söz edilemez. Eğitim imkânlarının kısıtlılığı gerekçe gösterilerek daha az sayıdaki öğrenciye, kamu kaynakları aracılığıyla daha iyi eğitim fırsatları sağlanması ayrımcılık olarak algılanabilir. Öğrencileri öznel sosyo-ekonomik özelliklerini dikkate almadan; yalnızca, yapılan merkezi sınav sonuçlarına göre, daha iyi olarak tanımlanan orta ya da yükseköğretim okullarına yerleştirmek ve bu okullardaki çok daha az sayıdaki öğrenciye, çok daha iyi eğitim imkânları sunmak; demokratik bir eğitim sisteminde sosyal adaletsizlik olarak yorumlanabilir (Berberoğlu ve Kalender, 2005; Breen ve Johnson, 2005; Buyruk, 2008; Dinçer ve Kolaşın, 2009; Kurul-Tural, 2002a; OECD, 2007; Özbaş, 2011; Özbaş, 2012a). Öğrenciler açısından ortaöğretim sürecinde etkili olan temel değişkenler: Sosyo-ekonomik özellikler, ilk ve ortaöğretim kademelerince sağlanan eğitim hizmetlerinin niteliği şeklinde gruplandırılabilir.

Sosyo-Ekonomik Değişkenler

Eğitimde fırsat ve imkân eşitliği, demokratik eğitim sistemlerinin temel işlevlerinden biri olan sosyal adaletin sağlanması ile yakından ilişkili bir kavramdır. Demokratik bir eğitim sisteminde, öğrencilere, okul yaşantılarını ilgilendiren konularda, ihtiyaç ve özelliklerine uygun fırsat ve imkân eşitliği sağlanmadığı sürece, sosyal adaletin gerçekleşmesi de olası değildir. Bu amaçla öncelikle aileyle işbirliği içerisinde öğrencinin sosyal, kültürel, bireysel ve ekonomik bütün yaşam alanlarına ilişkin olarak tanınmasını gerektirici işlemlerin işe koşulması gerekir. Öğrenci, özgün bir birey olarak bütün yönleriyle yeterince tanınmadan; eğitim sürecinde sosyal adaletin sağlanması doğrultusunda gerekli işlemler yapılamaz (Özbaş, 2012a; Polat, 2007).

Eğitimde fırsat ve imkân eşitliğinin temel belirleyicisi, aile özelliklerinden kaynaklanan sosyo-ekonomik değişkenlerdir. Ailenin sosyo-ekonomik özelliklerine dayalı temel ihtiyaçların belirlenmesi, eğitimde fırsat ve imkân eşitliği sağlama sürecinin ilk aşamasını oluşturur. Bu nedenle öncelikle ailenin çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek durumda olup olmadığına bakılır. Eğer aile çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılayacak durumda değilse aileye çocuklarının bu yönlü ihtiyaçlarını karşılaması için gerekli imkânlar sağlanır. Eğitimde fırsat ve imkân eşitliği sağlama sürecinin ikinci aşaması okulla ilgili; ancak, herhangi bir şekilde aile ile bağlantılı ihtiyaçlar oluşturur. Öğrencinin, aile ile bağlantılı eğitim ihtiyaçları: “Evde öğrenme süreçlerine ebeveyn desteği, ev içi çalışma koşulları, evde öğretim teknolojileri; internet erişimi ve web tabanlı eğitim sitelerinden yararlanma...” gibi akademik gelişime katkı sağlayacak imkânlara ilişkindir. Bunlardan yoksun olan öğrencilere; avantajlı öğrenciler karşısında başarısızlığa düşmemeleri için, okul dışında, aileleriyle etkili işbirliği içerisinde gerekli imkânlar sağlanır. Fırsat eşitliğinin ön koşulu, öğrenciye temel ihtiyaçlarının karşılanması doğrultusunda sağlanan imkânlardır. Öğrencinin temel ihtiyaçları karşılanmadan, ona okul yaşantıları boyunca sunulan fırsatlar; eğitimde imkân eşitliğinin sağlanması bağlamında tek başına bir anlam ifade edemez. Bu nedenle eğitimde fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanabilmesi ve öğrencinin öğrenme yaşantılarına tam anlamıyla odaklanabilmesi için, öncelikle onun ailesiyle ilgili imkânsızlıklarından kaynaklanan temel ihtiyaçlarının karşılanması zorunludur (Özbaş, 2011; Özsoy, 2002; Zoraloğlu, Şahin ve Fırat, 2005; Walker, 2003).

İlköğretim Hizmetlerinin Niteliği

İlköğretimin temel işlevleri sosyalleşme, kültürlenme, öğrencileri hayata ve ortaöğretime hazırlama şeklinde sıralanmaktadır. İlköğretim, 4'er yıllık ilk ve ortaokul kademeleriyle 12 yıllık zorunlu öğrenim sürecinin ilk 2 aşamasını kapsamaktadır. Bu açıdan ilköğretim, Türk eğitim sistemi içerisinde, akademik açıdan en uzun süreli öğrenim süreci olarak kabul edilmektedir (Resmi Gazete, 2012). Öğrencilerin ilköğretim sürecinde aldıkları eğitim hizmetlerinin niteliği, orta ve yükseköğretimle birlikte meslek hayatını doğrudan, sosyal statüyü ise dolaylı olarak etkilemektedir. Hem zorunlu eğitimin hem de akademik öğrenim sürecinin önemli bir aşamasını oluşturan ilköğretim, öğrencilere ihtiyaçlarına uygun imkân ve fırsatlar sağladığı sürece sosyal adalete uygun demokratik nitelikler kazanabilir. Öğrencilerin çevrelerinden; özellikle ailelerinden kaynaklanan sosyo-ekonomik özelliklerinden soyutlanarak, yalnızca okulda sağlanan fırsatlar aracılığıyla eğitim hizmetlerinden aynı faydayı

elde edebilecekleri düşünülemez. Yalnızca okul içi öğrenme yaşantıları sürecinde, fırsatlarda sağlanan eşitlik, sonuçlarda aynı etkiyi yaratmaz. Bu duruma yol açan temel etken, öğrencilerin içinde buldukları sosyo-ekonomik koşullardır. Öğrencilerin sosyo-ekonomik koşulları, yeterince dikkate alınmadığında, ilköğretim sürecinden elde edecekleri faydalar da birbirinden olabildiğince farklı olabilir (Aydın, Sarier ve Uysal, 2012; Özbaş, 2012b; Tanman, 2008).

Ortaöğretim Hizmetlerinin Niteliği

Ortaöğretim, öğrencileri mesleğe, hayata ve yükseköğrenime hazırlama işlevlerini karşılama beklenen öğrenim kademesidir. Bu öğrenim kademesinin sosyalleşme ve kültürleme ile birlikte, öğrencilere kendi kararlarını kendilerinin verebileceği demokratik bilinç kazandırma işlevleri de vardır. Demokratik yönetim sistemi ve örgütlü yaşam biçimi, eğitim sürecinde sosyal adalet ve eşitliğin sağlanmasını zorunlu kılmaktadır. Ortaöğretim, Türk eğitim sistemi içerisinde 12 yıllık zorunlu eğitim sürecinin 3. ve 4 yıllık son kademesini oluşturmaktadır. Zorunlu eğitim süreci içerisinde yer almasına rağmen, sağlanan her türlü olanaklar ile yükseköğretime geçiş sürecinde tanınan ayrıcalıklar, fen liselerini, genel liselerden olabildiğince avantajlı bir okul haline getirmektedir. Bu olgu; özellikle Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 4. Maddesinde "Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz." şeklinde ifade edilen "Genellik ve Eşitlik" ilkesine, açıkça aykırılık teşkil etmekte; kanun maddesinin ihlali olarak yorumlanabilecek yasal bir durum yaratmaktadır (Berberoğlu ve Kalender, 2005; MEB, 1973; ÖSYM, 2012; Özbaş, 2012b; Resmi Gazete, 2012). Okullarda öğrencilerin sosyal, kültürel, bilişsel, duyuşsal, psikomotor vb. birçok alanda gelişimine uygun eğitim imkânları sağlanmasına çalışılır. Sınav koşulu taşıyan ortaöğretim okullarına geçiş daha çok bilişsel akademik başarıya bağlıdır. Bu bağlamda, illere göre, en yüksek bilişsel akademik başarıya sahip öğrenciler, fen liselerine yerleşmekte; böylece fen liselerinde bilişsel akademik yönden olabildiğince homojen sınıf yapıları oluşturulmaktadır. Öğrencilere temel ihtiyaçlarının karşılanmasıyla birlikte, akademik yönden her türlü imkânın sağlandığı öğrenme çevreleri yaratılmaktadır. Genel liseler ise sınav koşulu taşımamakta; öğrenciler, bilişsel akademik gelişimlerinin sağlanması açısından daha çok ailelerine ve kendi performanslarına bağlı koşullarla baş başa bırakılmaktadır (Buyruk, 2008; Dinçer ve Kolaşın, 2009; Özbaş, 2012a; Polat, 2007).

Amaç

Ortaöğretimin zorunlu eğitim kapsamına alınmasıyla birlikte, okul türlerine göre öğrencilere sağlanan imkân ve fırsatların neler olduğunun değerlendirilmesi, incelenmesi ve araştırılması önemli hale gelmiştir. Bu yönde uygulamaya yön verebilecek geniş kapsamlı araştırmalarla kuramsal çalışmalar büyük önem taşımaktadır. Demokratik eğitim sistemlerinde, eğitim yönetiminin etkililik, verimlilik, hesap verebilirlik ve denetlenebilirlik açısından hedeflere ulaşabilme durumu, kuram-uygulama bütünselliği koşullarını karşılayan araştırmalarla ortaya çıkarılabilir. Zorunlu eğitim süreci içinde yer alan ortaöğretim okullarının, hizmetten yararlanan tarafların ihtiyaç ve beklentilerini karşılama durumu ile sosyal adalete uygunluk düzeyi geniş kapsamlı araştırmalara konu edinilmek durumundadır. Bu araştırmada, hem kamu kaynaklarıyla finanse edildikleri hem de genel ortaöğretim kapsamında yer aldıkları halde, oldukça farklılaşan eğitim imkân ve fırsatları ile özelliklerine sahip genel liselerle

fen liselerinin eğitimde fırsat ve imkân eşitliği uygulamaları açısından araştırılmaları gerektiği değerlendirilmiştir. Bu amaçla araştırma problemleri aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir.

- *Ortaöğretimde fırsat ve imkân eşitliği uygulamalarına ilişkin genel ve fen lisesi öğrenci algıları nedir?*
- *Öğrenci algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?*

Yöntem

Fen liseleriyle genel liseler, genel ortaöğretim kapsamında değerlendirilen ve daha çok akademik işlevlerin gerçekleştirilmesi aracılığıyla doğrudan yükseköğretime öğrenci hazırlayan okullardır (MEB, 2009; MEB, 2010). Ancak, bu okullardan fen liseleri, Seviye Belirleme Sınavı ile Yıl Sonu Başarı Notunun bileşimiyle elde edilen Ortaöğretim Yerleştirme Puanına göre, genel liseler ise yalnızca ilköğretim mezunu olma ön koşuluyla öğrenci almaktadır (MEB, 2012). Araştırma, fen lisesi ile genel lise öğrencilerinin ortaöğretimde fırsat ve imkân eşitliğine ilişkin algılarının var olan durumuyla ortaya çıkarılmasını amaçlayan betimsel ve karşılaştırmalı bir çalışmadır. Betimsel araştırmalar var olan durumun ortaya çıkarılmasını amaçlayan çalışmalardır. Karşılaştırmalı çalışmalar ise bağımsız değişken ya da değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkilerinin hangi yönde oluştuğunu belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010). Bu araştırmanın bağımsız değişkenini, “genel ve fen lisesi” olmak üzere okul türü değişkeni oluşturmaktadır.

Evren ve Örneklem

Araştırma evreni, 2011-2012 Öğretim Yılında, Erzincan İli Merkez İlçeye bağlı genel liselerde öğrenim gören 497 ve fen lisesinde öğrenim gören 78 son sınıf öğrencisi olmak üzere toplam 575 öğrenciden oluşmaktadır. Genel lise öğrencilerinin örnekleme alınmasında evrene göre örneklem belirleme çizelgelerinden yararlanılmış; bu doğrultuda 497 genel lise öğrencisinden 366’sının örnekleme alınması kararlaştırılmıştır. Araştırma örneklemine 78 fen lisesi son sınıf öğrencisinin tamamı ile 366 genel lise öğrencisi olmak üzere toplam 444 öğrenci alınmıştır. Fen lisesi öğrencilerine verilen araştırma ölçeklerinin tamamının; genel lise öğrencilerine verilen 408 ölçekten ise 366’sının (% 90) dönüşü sağlanmıştır. Araştırma ölçeklerinin genel lise öğrencilerine ulaştırılmasında, her bir okuldaki son sınıfta, araştırma örneklem büyüklüğü ve olası kayıplar da dikkate alınarak öğrenci sayısının en az % 80’i kadar ölçek dağıtılmıştır. Öğrencilerin belirlenmesinde ise araştırma izni doğrultusunda okul yönetimlerinden destek alınmıştır. Yöneticilerin desteğiyle sınıf listelerindeki öğrencilerin % 20’si rastgele seçilerek, ölçek verilecek öğrenci listesinden çıkarılmış; sınıf listelerinde kalan öğrencilerin % 80’ine ise araştırma ölçekleri verilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan “Eğitimde Fırsat ve İmkân Eşitliği Ölçeği” araştırmacının “Students’ Perceptions Equality of Chance and Opportunity in Secondary Education According to School Types” (2012b) adlı araştırmasında kullandığı “The Scale of Opportunity and Possibility Equality in Education” ölçeğinin revize

edilmiş halidir. Ölçek gerekli revize işlemleriyle birlikte, araştırmacı tarafından çok yönlü ve geniş bir bakış açısını içeren çabalar sonucu hazırlanmıştır. Bu bağlamda, öncelikle eğitimde fırsat ve imkân eşitliği konusunu içeren, geniş kapsamlı bir ulusal ve uluslararası alanyazın taraması yapılmıştır. 2008-2009 Öğretim Yılından itibaren okul bazında genel liselerle fen liselerinin genel ortaöğretim kapsamında yer almalarına rağmen, aralarındaki farklılıkların neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. 2010-2011 Öğretim Yılından itibaren de çevre incelemesi yoluyla araştırma çevresini oluşturan Erzincan İli Merkez İlçeye bağlı okullarda öğrenim gören fen ve genel lise öğrencilerinin sosyo-ekonomik özelliklerinin neler olduğunun saptanması doğrultusunda gayretler sarf edilmiştir. Bütün bu çabalardan sonra 34 maddeden oluşan bir taslak ölçek formu hazırlanmış, formun kapsam geçerliği açısından değerlendirilmesi amacıyla Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı akademisyenlerinin değerlendirmelerine başvurulmuştur. Akademisyen değerlendirmeleri sonucu, ölçek formunda amaca uygun olmadığı görülen 4 madde ölçekten çıkarılarak madde sayısı 30'a indirilmiştir. Ölçeğin kalan 30 maddesiyle 173 genel ve fen lisesi öğrencisinin katıldığı ön uygulamaya gidilmiştir. Ön uygulama verileri üzerinde yapılan analizler sonucu, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerinin .889 olduğu tespit edilmiş; bu doğrultuda verilere faktör analizi uygulanabileceği saptanmıştır. Faktör analizi ile verilerin tek ya da çok faktörlü olup olmadığı da belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan istatistiksel analizler sonucu ölçek maddelerinin çok faktörlü olduğu görülmüş; ölçeğin hazırlanmasında, temele alınan faktörlerde toplanmadığı görülen 30 maddeden 7'si ölçekten çıkarılmıştır. Kalan maddeler üzerinde yapılan analizlerle ölçeğin 23 madde ve 3 faktörden oluşan geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğuna karar verilmiştir. Tablo 1'de faktörlerce açıklanan varyans oranlarıyla güvenilirlik katsayısı (Cronbach Alpha) değerlerine yer verilmiştir.

Tablo 1.

Eğitimde Fırsat ve İmkân Eşitliği Ölçeği Faktör Varyans Oranları ve Güvenirlik (Alpha) Katsayıları

Faktör	Açıklanan Varyans %	Alpha (α)
Sosyo-Ekonomik Değişkenler	19.147	.80
İlköğretim Uygulamaları	18.097	.88
Ortaöğretim Hizmetlerinin Niteliği	11.562	.87

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Eğitimde Fırsat ve İmkân Eşitliği Ölçeği, 5'li Likert yaklaşımıyla hazırlanmış; "tam" 5, "çok" 4, "orta" 3, "az" 2 ve "hiç" seçeneği ise 1 puanla değerlendirilmiştir. Seçeneklerin puan aralıkları ise "tam" seçeneği için 4.20-5.00, "çok" 3.40-4.19, "orta" 2.60-3.39, "az" 1.80-2.59, "hiç" ise 1.00-1.79 olarak belirlenmiştir. Araştırma sürecinde elde edilen betimsel veriler, frekans (f), yüzde (%) ve aritmetik ortalama (\bar{X}) değerlerinden yararlanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın bağımsız değişkenini oluşturan okul türü değişkenine göre öğrenci algılarının karşılaştırılmasında ise ilişkisiz örneklem için yararlanılan t-testi sonuçları kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi olarak ise .05 değeri dikkate alınmıştır.

Bulgular ve Yorum

Araştırma bulguları, ölçeğin birinci faktöründen başlamak üzere, önce betimsel; daha sonra karşılaştırmalı istatistiksel analiz sonuçlarından yararlanılarak yorumlanmıştır.

Sosyo-Ekonomik Değişkenlere İlişkin Öğrenci Algıları

Genel lise öğrencilerinin algılarına göre, 'sosyo-ekonomik değişkenler faktöründe' okullar en yüksek performansı, öğrenci ailelerinin yaşadığı sosyal çevrenin tanınması (Md. 1; $\bar{X}=3.17$) konusunda sergilemektedir. Fen lisesi öğrencileri (Md. 1; $\bar{X}=3.65$) de bu konuda aynı algıya sahiptir. Ancak fen lisesinde, öğrencilerin sosyal çevrelerinin tanınmasına genel liselerden çok daha fazla yer verilmektedir. Fen liselerinde, ailelere okulun işlevlerinin tanıtımı (Md. 2; $\bar{X}=3.49$), öğrenci ile ilgili kararların alınıp uygulanması (Md. 5; $\bar{X}=3.36$) ve okulun yönetsel işleyişinin öğretimi (Md. 4; $\bar{X}=3.33$) konularında da öğrenci aileleriyle daha yüksek performansta iletişim ve işbirliği uygulamalarına gidildiği görülmektedir.

Tablo 2.
Sosyo-Ekonomik Değişkenlere İlişkin Algılar

Maddeler	Genel Lise		Fen Lisesi	
	N	\bar{X}	N	\bar{X}
1. Ailenin yaşadığı sosyal çevrenin tanınması	366	3.17	78	3.65
2. Aileye ortaöğretimin işlevlerinin kavratılması	366	2.96	78	3.49
3. Aileye okulun yönetsel işleyişinin öğretimi	366	2.64	78	3.33
4. Aileye okulun eğitim imkânlarının tanıtımı	366	2.72	78	3.24
5. Velilerin okulun yönetsel uygulamalarında çocukları adına eşit söz ve yetkiye sahip olması	366	3.01	78	3.36

Fen lisesi öğrencilerinin algılarına göre, okulları, sosyo-ekonomik değişkenler faktöründe en düşük performansı, "okulun eğitim imkânlarının tanıtımı" (Md. 4; 3.24) konusunda sergilemektedir. Bu bulgu, fen lisesi öğrencilerinin okullarının imkânlarını kendileri için yeterli algılamadığı şeklinde de yorumlanabilir. Genel liselerin ise en düşük performans sergilediği sosyo-ekonomik değişkenler, "aileye okulun yönetsel işleyişinin öğretimi" (Md. 3; 2.64) ile "okulun eğitim imkânlarının tanıtımı" (Md. 4; 2.72) konularındadır. Bulgular, genel liselerde, ailelerden oldukça uzak bir etkileşim ortamında, öğrenme faaliyetlerinin yürütüldüğünü; tek yanlı yönetim anlayışı sergilendiğini göstermektedir. Fen lisesinde ise okulun en yakın sosyal bileşeni olan ailelerle eşgüdümlü bir yönetim sergilendiği; okulun eğitim imkânlarının öğrenci sosyo-ekonomik değişkenlerine uygun kullanıldığı anlaşılmaktadır. Genel ve fen lisesi öğrencilerinin okullarının "öğrencilerin sosyo-ekonomik değişkenlerine" ilişkin uygulamaları konusundaki algıları Tablo 3'te karşılaştırılmıştır.

Tablo 3.

Sosyo-Ekonomik Değişkenlere İlişkin Algıların Karşılaştırılması

Grup	N	\bar{X}	SS	df	t	p
Genel Lise	366	2.90	1.39	442	-2.680	.000
Fen Lisesi	78	3.41	1.08			

p<.05*

Öğrencilerin sosyo-ekonomik değişkenlerinin dikkate alınması açısından, genel liselerle fen lisesi arasında anlamlı bir fark vardır. Genel lise öğrencilerinin sosyo-ekonomik değişkenleri “orta” (2.90) fen lisesi öğrencilerinin sosyo-ekonomik değişkenleri ise “çok” (3.41) düzeyinde dikkate alınmaktadır. Bu faktörde, t değerine (-2.680) ait olasılık (p=.000); seçilen manidarlık düzeyinden (p* $<$.05) daha düşüktür [t (442)=-2.680, p<.05]. Bulgular, fen lisesi öğrencilerinin ailelerine ilişkin değişkenlerin, genel liselerde öğrenim gören öğrencilerden çok daha fazla dikkate alındığını göstermektedir. Fen lisesi yönetimi, öğrencilerin sosyo-ekonomik özelliklerini bütünüyle göz önünde bulundurmakta; sosyal çevre bileşenlerinden en önemlisi olan aileyle katılımcı yönetim yaklaşımına uygun etkileşimler gerçekleştirmektedir. Fen liselerinde, aile ile etkili iletişime, işbirliğine dayalı yönetsel uygulamalara genel liselerden daha çok yer verilmektedir. Kısaca fen lisesinde, öğrenci sosyo-ekonomik değişkenlerine uygun bir yönetim uygulaması gerçekleştirilmekte; fen lisesi öğrencileri sosyo-ekonomik etkenler açısından eğitimde fırsat ve imkân eşitliği uygulamalarından daha fazla yararlandırılmaktadır.

İlköğretim Uygulamaları

İlköğretim, akademik açıdan, orta ve yükseköğretimin temelini oluşturmaktadır; öğrenciler, ilköğretimde edindikleri yeterlikler doğrultusunda, farklı okul tür ve düzeylerine giriş hakkı elde etmektedir. “Ortaöğretim Fırsat ve İmkân Eşitliği Araştırması” sosyo-ekonomik değişkenlerden başlamak üzere, ilköğretimin, ortaöğretime girişi nasıl etkilediğini belirlemeyi hedeflemiştir. Araştırma bulgularına göre, genel lise öğrencileri, ilköğretim okullarının, en yüksek performansı, “velilerin çocukları adına eşit yetkiye sahip olması” (Md. 13; 3.00), “derslere eşit katılım” (Md. 14; 2.99) ile “zaman yönetimi” (Md. 12; 2.96) konularında gösterdiği algısındadır. Bulgular, velilerin çocukları adına alınan kararlarda “orta” düzeyde söz sahibi olduklarını göstermektedir. Öğrencilerin derslere katılım oranları da “orta” düzeydedir. Ayrıca öğretmenlerin öğretim zamanını “orta” düzeyde etkili kullandıkları anlaşılmaktadır. Genel lise öğrencilerinin algılarına göre, ilköğretim okulları en düşük performansı, “mesleki rehberlik ve yönlendirme hizmetleri” (Md. 6; 2.58) ile “başarısızlık nedenlerinin giderilmesi” (Md. 10; 2.70) konularında sergilemektedir. Fen lisesi öğrencilerinin algılarına göre de ilköğretimde “mesleki rehberlik ve yönlendirme hizmetleri” en düşük düzeyde gerçekleşme oranına sahip bir etkinliktir. Bu olgu, ilköğretimde mesleki rehberlik ve yönlendirme hizmetlerinin bütünsel yetersizliğini ortaya koymaktadır.

Tablo 4.
İlköğretim Uygulamalarına İlişkin Öğrenci Algıları

Maddeler	Genel Lise		Fen Lisesi	
	N	\bar{X}	N	\bar{X}
6. İlköğretim mesleki rehberlik ve yönlendirme hizmetlerinin öğrenciye uygunluğu	366	2.58	78	2.97
7. Sınıf içi öğretimin öğrenmeye katkısı	366	2.92	78	3.42
8. Sosyo-ekonomik özelliklerin dikkate alınması	366	2.85	78	3.62
9. Sosyal etkinlikler ve öğrenci kişilik hizmetlerinin öğrenci ihtiyaçlarını karşılama düzeyi	366	2.82	78	3.27
10. Öğrencilere başarısız derslerinde başarılarını artırma imkânları verilmesi	366	2.70	78	3.58
11. Derslere eşit katılım imkânı sağlanması	366	2.99	78	3.61
12. Öğrenme zamanının etkili ve verimli kullanılması	366	2.96	78	3.70
13. Öğrencilere başarılı derslerinde başarılarını artırma imkânı verilmesi	366	2.86	78	3.73
14. Velilerin çocukları adına eşit yetkiye sahip olması	366	3.00	78	3.56

Bulgular genel lise öğrencilerinin ilköğretimde yeterince mesleki rehberlik ve yönlendirme hizmeti almadığını; aynı zamanda, başarısızlık nedenlerinin giderilmesi konusunda desteklenmediğini göstermektedir. Araştırma bulguları, aynı zamanda genel lise öğrencilerinin hem ilköğretimden hem de ortaöğretim sürecinden memnuniyetsizliklerini ortaya koymaktadır. Genel lise öğrencileri, okullarını, yani genel liseleri, okul türü açısından, ilköğretimi ise akademik yönden yetersiz görmektedir. Fen lisesi öğrencileri ilköğretimin “başarılarının artırılması” (Md. 13; 3.73), “zaman yönetimi” (Md. 12; 3.70), “sosyo-ekonomik özelliklerinin önemszenmesi” (Md. 8; 3.62), “derslere eşit katılım” (Md. 11; 3.61) ve “başarısızlıklarının giderilmesi” gibi hemen her konuda, kendileri için daha verimli olduğunu belirtmektedirler. Bulgular, fen lisesi öğrencilerinin ilköğretimden, sosyo-ekonomik özelliklerinin de etkisiyle daha fazla yarar sağladığının kanıtıdır. İlköğretimde, öğrenciler arasındaki sosyo-ekonomik farklılıkların gözetilmeyip, sanki hepsi birbirinin aynıymış gibi fırsatlar sunulması, fen lisesi öğrencilerine, genel lise öğrencilerinden daha nitelikli bir ortaöğretim imkânı sağlamaktadır. Böylece kamu kaynaklarıyla finanse edilen resmi ortaöğretimde, kamu eğitim yönetimi anlayışınca, öğrenciler arasında, daha sonra telafisi olası olmayan eşitsizlikler yaratılmaktadır. Fen lisesi öğrencileri, ilköğretimde sağladıkları avantajı, genel liselere göre, her yönden daha iyi eğitim imkânı sağlayan fen liselerinde perçinlemekte; yükseköğretime geçiş sürecine daha avantajlı bir şekilde hazırlanmaktadır. Kamu eğitim yönetimi, çoğunlukla dolaylı vergi mükelleflerinden sağlanan gelirlerle finanse edilen kamu okullarında, eğitimde imkân ve fırsat eşitsizliğine yol açan yönetsel uygulamalara yer vermektedir. Tablo 5’te genel lise öğrencileriyle fen lisesi öğrencilerinin ilköğretimde aldıkları eğitimin niteliğine ilişkin algıları karşılaştırılmaktadır. Genel lise öğrencilerinin algılarına göre ilköğretimde fırsat ve imkân eşitliği “orta”, fen lisesi öğrencilerine göre ise “çoğunlukla” düzeyinde gerçekleşmektedir. Ortalamalar, genel ve fen lisesi öğrencilerinin algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir [$t(442)=-4.699$, $p<.05$]. Genel liselerle ve fen lisesi öğrencileri, benzer koşullardaki ilköğretim okullarından mezun olmalarına rağmen, ilköğretim sürecindeki imkân ve fırsat eşitliğine ilişkin algıları hemen her konuda olabildiğince farklıdır.

Bunun nedeni, öğrencilerin arka plan koşullarını oluşturan sosyo-ekonomik değişkenlerinin ilköğretim sürecinde yeterince dikkate alınmamasıdır. Öğrencilerin ilköğretimden farklı yararlar elde etmesi; daha iyi sosyo-ekonomik koşullara sahip öğrencilerin üst düzeyde imkân ve fırsatlara sahip fen liselerine, daha olumsuz sosyo-ekonomik koşullardaki öğrencilerin ise genel liselere yerleşmesine yol açmaktadır. Bu geçiş sistemi, ortaöğretimde, fırsat ve imkân eşitsizliğinin gittikçe daha fazla derinleşmesine neden olmakta; fen lisesi öğrencilerine çok daha nitelikli eğitim imkânlarına sahip yükseköğretime geçiş fırsatı sağlamaktadır.

Tablo 5.
İlköğretim Uygulamalarına İlişkin Algıların Karşılaştırılması

Grup	N	\bar{X}	SS	df	t	p
Genel Lise	366	2.85	1.32	442	-4.699	.001
Fen Lisesi	78	3.50	1.06			

p<.05*

Ortaöğretim Süreci

Genel lise öğrencileri, okullarının “yükseköğrenime geçişte öğrenim görülen alana özgü akademik destek” (Md. 21; 2.42) “öğrenci kişilik hizmetleri ile PDR servisinin öğrenciye sorunlarının çözümü ve gelişim ihtiyaçlarının karşılanması” (Md. 23; 2.46), “sosyal etkinliklerde gelişim fırsatları” (Md. 18; 2.50), “evde öğretim teknolojileri desteği” (Md. 16; 2.57) ve “sınıf içi yaşama eşit katılım fırsatları” (Md. 19; 2.58) verilmesi gibi diğer bütün konularda yetersiz eğitim fırsat ve imkânları sağladığı algısındadır. Ancak fen lisesi öğrencileri, genel lise öğrencilerinin aksine bütün bu konularda okullarının kendilerine çok daha nitelikli eğitim imkânları sağladığını belirtmektedirler. Fen liseleri, öğrencilerine; özellikle “temel ihtiyaçlarının karşılanması” (Md. 20; 3.62), “öğretim zamanının etkili ve verimli kullanımı” (Md. 17; 3.51), “öğrenme süreçlerine eşit katılım” (Md. 19; 3.44), “yükseköğrenime geçiş” (Md. 21; 3.40) ve “başarısızlıkların giderilmesinde akademik destek” sağlanması gibi konularda oldukça nitelikli eğitim imkânları sunmaktadır. Fen liselerinin, öğrencilerine; bütün işlevleri arasında en çok “temel ihtiyaçların karşılanması” konusunda destek sağlaması; temel ihtiyaçlar karşılanmadan, daha üst düzeydeki eğitim ihtiyaçlarının karşılanamayacağı varsayımına dayanmaktadır ki bu olgu, genel liselerce oldukça önemsenmeyen bir durumdur. Fen lisesi öğrencileri, ilköğretimde olduğu gibi ortaöğretimde de okullarının; “öğrenci kişilik hizmetleriyle Psikolojik Danışma ve Rehberlik servislerinin sorunlarının çözümü ile gelişim ihtiyaçlarına destek sağlanması” konusunda oldukça yetersiz bir uygulamaya sahip olduğunu vurgulamaktadırlar.

Tablo 6.
Ortaöğretim Sürecine İlişkin Öğrenci Algıları

Maddeler	Genel Lise		Fen Lisesi	
	N	\bar{X}	N	\bar{X}
15. Öğrenim görülen alan ve sınıfların belirlenmesinde öğrenci ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerinin dikkate alınması	366	2.78	78	3.34
16. Sınıf dışında öğretim teknolojilerinden yararlanma fırsatları sunulması	366	2.57	78	3.32
17. Öğretmenlerin öğretim zamanını etkili ve verimli kullanma düzeyi	366	2.76	78	3.51
18. Sosyal etkinliklerde ilgi, ihtiyaç ve yeteneklere uygun yer alma fırsatları verilmesi	366	2.50	78	3.05
19. Sınıf içi yaşantılara eşit katılım imkânı sağlanması	366	2.58	78	3.44
20. Beslenme, giyim, barınma vb. temel ihtiyaçların karşılanmasında gerekli imkanların sağlanması	366	2.75	78	3.62
21. Yükseköğrenime geçiş sürecinde öğrenim görülen alana özgü akademik destek sağlanması	366	2.42	78	3.40
22. Ders başarısızlıklarının giderilmesi konusunda akademik destek verilmesi	366	3.01	78	3.37
23. Okulun öğrenci kişilik hizmetleri ile Psikolojik Danışma ve Rehberlik servisinin öğrenci sorunlarının çözümü ve gelişim ihtiyaçlarına destek vermesi	366	2.46	78	3.01

Genel liselerle fen lisesi öğrencilerinin ortaöğretim sürecinde, kendilerine sağlanan eğitim imkânlarının hangi düzeyde gerçekleştiğine ilişkin algıları Tablo 7’de karşılaştırılmıştır.

Tablo 7.
Ortaöğretim Sürecine İlişkin Algıların Karşılaştırılması

Grup	N	\bar{X}	SS	df	t	p
Genel Lise	366	2.64	1.15	442	-5.481	.000
Fen Lisesi	78	3.34	1.34			

p<.05*

Tablo 7’de görüldüğü gibi genel liselerin (2.64) fen liselerinden (3.334) daha az eğitim fırsat ve imkânları sağladığı ortaya çıkmış; algılar arasında anlamlı farklılıklar saptanmıştır [t (442)=-5.481, p<.05]. Fen lisesi öğrencileri, ortaöğretime ayrılan eğitim imkânlarından, genel lise öğrencilerine göre, çok daha fazla yararlanmaktadır. Bulgular, kamu eğitim yönetiminin, resmi ortaöğretim okulları arasında, hem insan hem de madde kaynaklarının dağılımı açısından, ayrıcalıklı fırsat ve imkânlar yarattığını ortaya koymaktadır. Bu durum, fen liseleriyle genel liseler açısından ele alındığında, genel liseler aleyhine işlemektedir. Fen lisesinde öğrencilerin; özellikle temel ihtiyaçlarının karşılanması yönünde sağlanan imkânlar, genel lise öğrencileri aleyhine olumsuz bir durum olarak saptanmıştır. Genel lise öğrencilerinin temel ihtiyaçlarının karşılanmasında ailelerince sağlanan imkânlar, fen lisesi öğrencilerinin ihtiyaçlarının karşılanmasında ise kamu finansmanı dikkat çekmektedir. Bu olgu, kamu eğitim finansmanının yönetim anlayışındaki sosyal adaletsizliği de ortaya koymaktadır.

Tartışma

İlk ve ortaöğretim kademelerinin toplumsal getirisi yüksek olmasına rağmen, toplumsal ihtiyaç ve beklentilere uygunluk durumları açısından geniş kapsamlı araştırmalara yeterince konu edinilmemeleri; bu araştırmanın temel gerekçelerinden birini oluşturmuştur. Öğrencilerin ilköğretim sürecinden itibaren, çoğunlukla bilişsel akademik başarı düzeylerine bağlı olarak, ortaöğretim okullarına yerleştirilmeleri, okullar arasında sıralamaya yol açmaktadır. Fen liseleriyle genel liseler, genel ortaöğretim kapsamında olmalarına rağmen, her iki okul arasında, önemli imkânsal farklılıklar bulunmaktadır. Fen lisesi öğrencileri, hem öğrenme yaşantılarına kaynaklık eden imkânlar hem de yükseköğretime geçişte, Ağırlıklı Ortaöğretim Başarı Puanı (AOBP) şeklinde, kendilerine sağlanan puan katkılarıyla genel lise öğrencilerine göre, avantajlı hale gelmektedirler. Böylece fen lisesi öğrencileri, genel lise öğrencilerine göre hem 4 yıllık ortaöğretim boyunca hem de süreç sonunda, yükseköğrenime girişte, sağlanan puan katkılarıyla iki kere avantajlı hale getirilmektedir. Genel lise öğrencileri ise sağlanan eğitim imkânlarının yetersizliği açısından ortaöğretim boyunca önemli düzeyde dezavantajlı bir konumda bulunmaktadır. Genel lise öğrencileri süreç sonunda yapılan Lisans Yerleştirme Sınav (LYS) sonuçlarının ağırlıklandırılmasında da dezavantajlı hale getirilmektedirler. Ağırlıklandırma, okulun Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS) ile diploma not ortalamasına göre yapılmakta; adayın bu ortalamalara göre yerleştirme puanları hesaplanmaktadır. Okulun başarı durumuna göre, adaya fazladan puan verilebildiği gibi puanı düşürülebilmektedir. Genel lise öğrencileri, okullarının diploma ve YGS başarı ortalamaları düşük olduğundan, yükseköğretime yerleştirme sürecinde de puanlarının düşürülmesi riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Genel liseler, LYS sonuçlarına göre, en başarılı ilk 10 okul arasına girememektedir. Fen liseleri ise 2012’de olduğu gibi en başarılı okullar arasında, çoğunlukla ilk sırada yer almaktadırlar. Genel lise öğrencileri hem ortaöğretim sürecinde yaşadıkları imkânsızlıklar hem de yükseköğrenime yerleştirilme aşamasında, sıralama puanlarının düşürülmesi riski açısından iki kere sosyal adaletsizlik yaşamaktadırlar (Milliyet, 2010; ÖSYM, 2012).

Araştırma bulguları, genel lise öğrencilerinin, fen lisesi öğrencilerine göre, okullarında, hem sosyal ve kişisel hem de akademik gelişim imkânları yönünden yetersizlik yaşadığını göstermektedir. Bu araştırma ile öğrencilerin kamu kaynaklarıyla sağlanan eğitim imkânlarından, daha çok öznel sosyo-ekonomik özelliklerine göre yararlandıkları saptanmıştır. Genel lise öğrencilerinin sosyo-ekonomik yetersizlikleri nedeniyle ilköğretim hizmetlerinden amaçlanan yönde yararlanamadıkları ortaya çıkmıştır. Birçok araştırma sonucu, ortaöğretimde, okul türü değişkenine göre, okullar arasında akademik, sosyal ve kişisel gelişim imkânları ile başarı düzeyleri açısından önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir (Berberoğlu ve Kalender, 2005; Gürbüz, 1999; OECD, 2007; Önen, 2003; Özbaş, 2012b; Polat, 2007; Temur, 2005). Yükseköğrenime geçişte, fen lisesi öğrencilerine okul bazında sağlanan puan katkısı, fen liselerini sürekli avantajlı hale getirmekte; genel lise öğrencileri, ortaöğretim sürecinde yaşadıkları olumsuzlukları, yükseköğrenime geçişte de yaşamaktadırlar. Böylece genel

lise öğrencilerinin dezavantajlı sosyo-ekonomik koşulları, ilköğretimden itibaren, yükseköğrenime kadar, bütün öğrenim kademeleri boyunca kesintisiz devam ettirilmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Öğrencilerin, ortaöğretime geçiş sürecinde, hangi okul türünde, öğrenim göreceklerini belirleyen temel etken, sosyo-ekonomik koşullardır. Öğrencilerin sosyo-ekonomik özellikleri, okulların yönetsel uygulamalarına yön vermektedir. Fen lisesi öğrenci ailelerinin, çocukları adına alınan kararlarda etkili olmaları sağlanmaktadır. Öğrencilerin sosyo-ekonomik özellikleri, okulların eğitim imkânlarından yararlanmalarında belirleyici bir etkiye sahiptir. Fen lisesi öğrencilerinin sosyo-ekonomik özellikleri, eğitim imkânlarından yararlanmalarına öncülük etmektedir. Ortaöğretimde imkân eşitsizliğine neden olan uygulamalar, öğrencilerin ilköğretim yaşantıları süresince bireysel sosyo-ekonomik farklılıklarının dikkate alınmamasından kaynaklanmaktadır. Fen lisesi öğrencilerini, genel lise öğrencilerine göre, ortaöğretimde daha avantajlı bir konuma getiren etken, sosyo-ekonomik özelliklerinin ilköğretim sürecindeki etkisidir. Ortaöğretimde kamu finansman desteği, okullar arasındaki farklılaşmayı derinleştirmektedir. Fen lisesi öğrencilerinin temel ihtiyaçlarının karşılanmasında kamu kaynakları önemli bir etkiye sahiptir. Genel lise öğrencilerinin temel ihtiyaçlarının karşılanmasında en önemli kaynak aile desteğidir. Fen lisesinde, öğrencilerin temel ihtiyaçlarının karşılanması, akademik başarının ön koşulu kabul edilmektedir. Fen lisesi öğrencilerine, akademik başarısızlıklarının giderilmesi ile birlikte, öznel özelliklerine bağlı olarak, sosyal ve kişisel gelişim alanlarında da destek sağlanmaktadır. Genel liseler, öğrencilerine temel ihtiyaçlarından hareketle akademik ilerleme imkânları sunamamaktadır. Genel liselerde; ayrıca, öğrencilere akademik başarısızlıklarının giderilmesi başta olmak üzere, sosyal ve kişisel gelişim alanlarında; fırsat ve imkân eşitliği sağlanamamaktadır. Araştırma sürecinde elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

1. Kamu kaynaklarıyla finanse edilen ortaöğretim düzeyindeki bütün okullar sahip olduğu imkânlar yönünden eşitlenmelidir.
2. Zorunlu eğitim sürecinin son kademesini oluşturan ortaöğretim okullarının yönetim süreçlerinde, demokratik yönetim anlayışı gereği öğrenci ve aile temsilcilerinin de aktif olmaları sağlanmalıdır.
3. Okulöncesi eğitimden itibaren, öğrencilerin aile koşullarında, temel fizyolojik, sağlık, güvenlik vb. ihtiyaçlarının neler olduğu şeffaf bir yönetim anlayışıyla tespit edilmeli; öğrencilere bu doğrultuda; temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek destek verilmelidir.
4. Okul türlerine göre, ortaöğretimde, kamu kaynaklarıyla finanse edilen bütün devlet okullarının sahip olduğu imkânlar yönünden kamuoyuna tanıtımı sağlanmalı; farklılıkların anlaşılması bağlamında, kamuoyunda demokratik toplumsal bilinç oluşması amaçlanmalıdır.
5. Ortaöğretime geçiş sürecinde, halen uygulanmakta olan ve öğrencilerin; yalnızca bilişsel akademik performans düzeylerini saptamayı amaçlayan mevcut ölçme değerlendirme sistemi, tamamen değiştirilmeli; bunun yerine öğrencilerin çok yönlü gelişim özellikleri açısından potansiyellerini ortaya çıkarmayı amaçlayan ölçme değerlendirme yöntemleri işe koşulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aydın, A., Sarier, Y. ve Uysal, Ş. (2012). Sosyoekonomik ve sosyokültürel değişkenler açısından PISA matematik sonuçlarının karşılaştırılması. *Eğitim ve Bilim*, 37, 20-30.
- Balcı, A. (2011). *Etkili okul ve okul geliştirme kuram uygulama ve araştırma (5. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Berberoğlu, G. ve Kalender, İ. (2005). Öğrenci başarısının yıllara okul türlerine bölgelere göre incelenmesi: ÖSS ve PISA analizi. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 4 (7), 21-35.
- Breen, R. & Jonsson, J. O. (2005). Inequality of opportunity in comparative perspective: Recent research on educational attainment and social mobility. *Annual Review Sociology*, 31, 223-243.
- Buyruk, H. (2008). Eğitimde yaşanan toplumsal eşitsizliklere ilişkin biyografik bir araştırma. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E, K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri (5. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dinçer, M. A. ve Kolaşın, G. U. (2009). *Türkiye’de öğrenci başarısında eşitsizliğin belirleyicileri*. İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.
- Gümüş, M. (2001). Yabancı dil ağırlıklı lisesi ile Anadolu Lisesi öğrencilerinin üniversiteye giriş sınavında aldıkları puanlar bakımından karşılaştırılması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalı, Ankara.
- Gürbüz, A. (1999). Genel lise öğrencilerinin açıköğretim lisesine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi (Ankara ili örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.
- Kurul-Tural, N. (2002a). Öğrenci başarısında etkili okul değişkenleri ve eğitimde verimlilik. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35, 1-2, 39-54.
- Kurul-Tural, N. (2002b). *Eğitim finansmanı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- MEB. (1973). Milli Eğitim Temel Kanunu. *14574 Sayılı Resmi Gazete*.
- MEB. (2009). Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği. *27305 Sayılı Resmi Gazete*.
- MEB. (2010). Milli Eğitim Bakanlığı Fen Liseleri Yönetmeliği. *27690 Sayılı Resmi Gazete*.
- MEB. (2012). *Ortaöğretim Kurumlarına Geçiş Sistemi Seviye Belirleme Sınavı e-Başvuru Kılavuzu 2012*. Milli Eğitim Bakanlığı. <http://www.meb.gov.tr> Erişim Tarihi: 19.05.2012
- Milliyet. (2010). *Genel liseler ilk 10’a giremedi*. Milliyet Gazetesi 17 Temmuz.
- OECD. (2007). *Basic education: Turkey*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Polat, S. (2007). Eğitim politikalarının sosyal adalet açısından sonuçları konusunda yönetici ve öğretmen

- görüşleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı (Eğitim Yönetimi ve Teftişi Programı), Ankara.
- Önen, E. (2003). Ortaöğretim kurumları öğrenci seçme ve yerleştirme sınav başarısı ve lise 1. sınıftaki akademik başarıya ilişkin bir yordama geçerliği çalışması: Fen lisesi örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.
- ÖSYM. (2012). *2012 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi (ÖSYS) Kılavuzu*. Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi, Ankara.
- Özbaş, M. (2011). *İlköğretim okullarının sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı özelliklere sahip öğrenci ailelerinin eğitim ihtiyaçlarını karşılama düzeyine ilişkin veli algıları*. EYFOR II. EĞİTİM YÖNETİMİ FORUMU 2023'e Doğru Eğitim Liderliği (ss. 257-275), EYUDER Eğitim Yöneticileri ve Uzmanları Derneği, 22 Ekim, Başkent Öğretmenevi, Ankara. www.eyuder.org Erişim Tarihi 27 Mayıs 2012
- Özbaş, M. (2012a). Student and parental perceptions on meeting the educational needs of the disadvantaged students in the primary schools. *Educational Research*, 3 (3), 311-319.
- Özbaş, M. (2012b). Students' perceptions equality of chance and opportunity in secondary education according to school types. *American International Journal of Contemporary Research*, 2 (4), 75-84.
- Özbaş, M. ve Badavan, Y. (2009). İlköğretim okulu yöneticilerinin okul-aile ilişkileri konusunda yapmaları gereken ve yapmakta oldukları işler. *Eğitim ve Bilim*, 34 (154), 69-82.
- Özsoy, S. (2002). Yükseköğretimde eşitlik ve hakkaniyet sorunsalı-Türkiye'deki finansal yapıyla ilgili bir çözümlenme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Resmi Gazete. (2012). 6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. *28261 Sayılı Resmi Gazete*.
- Tanman, S. (2008). İlköğretim okulları ikinci kademesinde eğitimde fırsat eşitsizliği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı, Isparta.
- Temur, S. (2005). Ankara ili Altındağ ilçesindeki endüstri meslek lisesi öğrencilerinin toplumsal yaşam ve yükseköğretime ilişkin görüş ve beklentilerinin eğitimde eşitlik ilkesi açısından değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Walker, M. (2003). Framing social justice in education: what does the "capabilities" approach have to offer? *British Journal of Educational Studies*, 51 (2), 168-187.
- Wang, D. B. (2004). Family background factors and mathematics success: a comparison of Chinese and US students. *International Journal of Educational Research*, 41, 40-54.
- Zoraloğlu, Y. R., Şahin, İ. ve Fırat, N. Ş. (2005). İlköğretim okullarında kaynak sorunu. *Eğitim Bilim Toplum*, 3 (12), 86-101.

Summary

Problem

- 15 Özbaş (2013). Genel Lise ve Fen Lisesi Öğrencilerinin Ortaöğretimde Fırsat ve İmkân Eşitliğine Yönelik Algılarının İncelenmesi, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:4, Sayı:10 s: (1-18)

Categorization and differentiation of public secondary education schools which have been financed by public findings according to the academic success levels of students acquired at the end of the elementary education have revealed the problem of opportunity and possibility equality. One of the most important opportunity and possibility equality problems at secondary education has been between general high schools and science high schools. Opportunity and possibility inequality at education has established contradiction to the “sense of social justice” which creates the existence reason of democratic educational system along with “principal of universality and equality” which has been stated in National Education Basic Law. Secondary education schools’ being taken into the scope of compulsory education has made necessity of putting differences among schools away a current issue in terms of educational opportunities. Opportunity differences among the schools have caused emergence of situations that will grant privileges for students to each other, will create differentiations among the students and will provide students to be more advantaged or disadvantaged. Opportunity inequality factual problem at education that has arisen from the differences of opportunity among the schools especially within the scope of the compulsory education can be perceived as an abuse of educational right which cannot be accepted in a democratic educational system.

Purpose

In this research, there has been aimed to evaluate opportunity and possibility equality implementations at secondary education according to the student perceptions. Because there has been assumed that the most stunning implementation examples related to opportunity and possibility equality at secondary education can be between general high schools and science high schools, there has been decided to include students of those schools within the research process. There has been aimed to create the implementation surrounding of the research from science high schools and general high schools that are on two terminal points in terms of opportunities but have been financed through public funding income of which has been provided by taxpayers.

Method

This research is a comparative, descriptive, and predictive study in scanning model quality oriented to determine on what direction implementations relevant to opportunity and possibility equality at secondary education has been emerged. Within the research process, there has been asked for the opinions of science high school students and general high school students. The research has been carried out at general high schools and science high school that belongs to the province of Erzincan Central District in 2011-2012 Academic Years. The population of this research has included 78 secondary education final year students studying at Erzincan IMKB Nevzat Ayaz Science High School and 497 secondary education final year students studying at general high schools centralized to the province of Erzincan central district in 2011-2012 Academic Years. Whole of the students studying at Science High School and 366 students studying at general high schools chosen benefiting from sample computation tables according to the population have been included to the study sample; the research has been carried out with totally 444 students. The research data has been collected through the “Scale of Opportunity and Possibility Equality at Education” developed by the researcher’s himself. The scale has been developed with a multiple approach primarily depending upon literature review and the research area socio-economic environment analysis and then upon the evaluations and pre-implementation results of Educational Administration, Supervision, Planning and Economy Department. 173 students from general high schools and science high schools have attended to the pre-implementation. There has been noticed as result of the statistical analysis performed upon pre-implementation data that the scale has had construct validity. There has been determined that total variance explained by the factors was 48.807%; reliability coefficient for the 1st factor was .80, for the 2nd factor it was .88 and for the 3rd factor it was .87. Descriptive data acquired with the scale prepared through Five-Point Likert approach have been analyzed benefiting from frequency (f), percentage (%), arithmetic mean (\bar{X}) and standard deviation (SD)

values. T-test results used for non-related (independent) samples have been benefited for the comparison of the perceptions of general high school and science high school students.

Findings and Comment

According to the research findings, science high school students have been more recognized than general high school students in terms of the variables which form their subjective socio-economic conditions. At the science high school, there has been cooperated efficiently with families more about the administrative and introduction of school's functions; and families have been given equal right to speak and have authority at school management. At general high schools, family properties of students have not been taken into consideration much; learning experiences have been actualized with an interaction away from the families; and one-way management mentality has been presented. General high school students have not been benefited adequately from educational opportunities provided to the secondary education in terms of variables that form socio-economic features. There has been experienced more opportunity and possibility inequality at general high schools which is one of the secondary education schools that have been financed through public funding than science high schools. According to the perceptions of general high school and science high school students, elementary education schools have been inadequate about vocational guidance and orientation services. General high school students have mentioned that they have benefited from both elementary education and secondary education process at a lower level than the science high school students have. General high school students have considered general high schools inadequate in terms of both school types, academic and personal development, and social activities and have considered elementary education academically inadequate. Science high school students have benefited from elementary education at a higher level because of considering their socio-economic conditions more; so they have provided important advantages at passing to the secondary education and strengthened their advantages more at science high schools.

At secondary education process, basic needs of science high school students have been taken into consideration more. Public finance support to meet the basic needs of science high school students has been remarkable. At passing to higher education, more support that is academic has been provided to science high school students than general high school students have. More qualified educational opportunities have been provided to the science high school students than general high school students about compensating the academic failure. According to the perceptions of general high school students and science high school students, the field at which schools become the most inefficient at secondary education process is about pupil personnel services and Psychological Counseling and Guidance services. Adequate support cannot be provided to the students at these departments about the resolution of problems and meeting their developmental needs.

Discussion

Researches related to administrative implementations have been the ones that will reveal on what direction educational services meet needs and expectations. Efficiency and productivity levels of educational organizations that have maintained their existence through the public funding have to be constantly determined through the perceptions of the ones who have been benefited from the service. This case is compulsory in a democratic constitutional state in terms of proper use of educational right that has been accepted as a basic human right to the principle of justice. Benefiting of whole students from secondary education services that form the final grade of compulsory education in accordance with opportunity and possibility equality is the

reason for being of a democratic educational system. Advantages that students provide according to different school types can be interpreted as administrative implementations that abolish opportunity and possibility equality in education.

Conclusion and Recommendations

Students' accommodation to secondary education schools being put in order from the highest to the lowest according to their levels of success they have acquired at the end of the elementary education has created an unequal organizational structure that causes continuance of opportunity and possibility inequality. This case has made its presence felt most stunningly between science high schools and general high schools; public education management has offered more different in content, more privileged and more qualified educational opportunities to science high school students. Science high school students have been provided more opportunity that will support their social and personal developments along with opportunities that will compensate their academic failure. General high schools cannot offer academic progress opportunities to the students due to the basic needs. Opportunity and possibility equality cannot be provided to general high school students about mainly compensating their academic failure, and their social and personal developments. In accordance with the research results, there has been suggested that opportunities of secondary education state schools financed through the public funding should be equalized in terms of features such as human resources, teaching technologies, physical capacity, etc.